

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ім. ЯРОСЛАВА МУДРОГО

На правах рукопису

ЯВОР ОЛЬГА АНАТОЛІВНА

**ФУНКЦІЇ ШЛЮБНОГО КОНТРАКТУ
В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право.

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

м.Харків

- 1996 -

00504907 (P)

Дисертація виконана на кафедрі цивільного права
Національної юридичної академії України
ім. Ярослава Мудрого.

Науковий керівник - член-кореспондент Академії правових наук
України, лауреат Державної премії України,
доктор юридичних наук,
професор Азімов Чингізхан Нуфатович.

Офіційні опоненти: - заслужений діяч науки і техніки України,
доктор юридичних наук,
професор Шевченко Ярослава Миколаївна;
- кандидат юридичних наук,
доцент Шишка Роман Богданович

Провідна організація - Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка

Захист відбудеться 15 травня 1997 року о 10⁰⁰ годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 02.40.02 при Національній юридичній академії України ім.
Ярослава Мудрого за адресою: 310024, м.Харків, вул.Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого (м.Харків, вул.Пушкінська, 77).

Автореферат розіслано «14» 04 1997 року.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради
М.М.Снібьов

ТВ.37.302

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зі вступом України на шлях ринкових відносин деякі норми КпШС 1969 р. застаріли, а подекуди навіть увійшли у протиріччя з потребами сучасного життя. Це спричинило необхідність по-новому відрегулювати майнові та особисті відносини у сім'ї. Насамперед постають питання про правонаступність, поділ майна при розірванні шлюбу, а також про склад, зміст та правовий режим власності подружжя підприємців, їх майнові права.

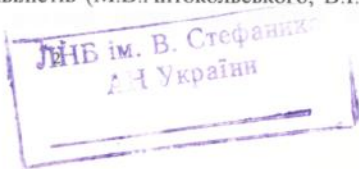
Судова практика зіткнулася з поняттям поділу майна на рухоме та нерухоме. Принцип спільності майна подружжя зберігається: усе, що було надбано за час шлюбу, є спільною власністю подружжя. Проте допускається можливість роздільного проживання подружжя, яке не розірвало шлюб, і в цей час кожний з них може придбати майно, яке не є їх спільною власністю. Чи є доцільним в умовах становлення ринкових відносин імперативне положення закону про те, що майно, яке було надбано подружжям за час шлюбу, є їх загальною спільною власністю? Згадані положення закону мають бути не імперативними, а диспозитивними, тобто вони можуть бути змінені або доповнені угодою подружжя про правовий режим будь-якого сімейного майна.

Наведені обставини і зумовлюють необхідність застосування нових правових форм регулювання шлюбно-сімейних відносин, зокрема шлюбного контракту. Функції останнього впливають із загальних завдань сімейного права та його ролі у житті суспільства. Вони полягають у пошуку та виборі оптимальних варіантів сімейних зв'язків, створенні найсприятливішого режиму вступаючим до шлюбу особам. Ці функції шлюбний контракт виконує на всіх етапах шлюбно-сімейних відносин. З оглядом на це необхідно дослідити його значення, виникнення та існування наведених відносин, внести пропозиції щодо вдосконалення умов шлюбного контракту.

Право укладення згаданої угоди закріплено у ст.27-1 КпШС та в «Порядку укладання шлюбного контракту», затвердженому Кабінетом Міністрів України (Право України, 1994, № 7-8).

Аналіз практики укладання шлюбних контрактів, вимог до їх змісту свідчить про те, що їх учасники та правозастосовні органи стикаються із значними труднощами під час вирішення виникаючих проблем. Це зумовлено тим, що чинні нормативні акти не повною мірою визначають значення ролі контракту в шлюбно-сімейних відносинах.

Ступінь наукового опрацювання теми. Незважаючи на те, що шлюбна угода до останнього часу не мала місця в українському сімейному праві, питання змісту шлюбних контрактів все ж таки аналізувались у працях дореволюційних та радянських цивілістів (М.В.Антокольського, В.І.Белінської,

І.В.Жилінкової, П.А.Загорського, Р.П. Мананкової, А.М.Рабець, Г.Ф.Шершеневича та ін). Оскільки шлюбна угода була безпосередньо пов'язана з іншими інститутами сімейного права, у дисертації аналізуються праці О.І.Божка, Я.Н.Бранденбургського, Є.М.Ворожейкіна, А.Г.Гойхбарга, Ф.Гегеля, О.С.Йоффе, О.А.Красавчикова, Г.К.Матвеєва, В.П.Маслова, Н.В.Орлова, М.Т.Оридороги, А.А.Пушкіна, З.А.Підопригори, А.І.Пергамент, З.В.Рамовської, Н.В.Рабінович, А.А.Рубанова, В.О.Рясенцева, Г.М.Свердлова, В.А.Тархова, Я.М.Шевченко, О.О.Хазові.

Разом з тим шлюбний контракт ще не став об'єктом широкого дослідження. В Україні його аналізу присвячена лише одна монографія І.В.Жилінкової та декілька статей. Зростаюча тенденція використання шлюбних контрактів у житті суспільства викликає необхідність опрацювання теоретичної моделі даної угоди, з'ясування її суттєвих умов, а також пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Мета та основні завдання дослідження. Основна мета праці полягає у комплексному аналізі законодавства про шлюбний контракт, практики його застосування, а також у визначенні юридичної природи та специфіки цієї угоди, її функцій у регулюванні шлюбно-сімейних відносин, опрацюванні рекомендацій для правозастосовчих органів та вступаючих до шлюбу осіб.

Завдання дисертаційного дослідження:

- проаналізувати розвиток шлюбних контрактів у сімейному праві;
- дати юридичну характеристику шлюбного контракту;
- показати співвідношення шлюбу і шлюбного контракту;
- визначити правосуб'єктність осіб, що уклали контракт, та предмет цієї угоди;
- виявити необхідні умови виконання шлюбного контракту та підстави припинення останнього;
- виявити умови недійсності існування контракту внаслідок визнання шлюбу недійсним.

Предметом дослідження є система нормативних актів, що регулюють виникнення та зміст шлюбно-сімейних відносин, а також правозастосовчих органів (суду, нотаріату, ЗАГСу).

Об'єкт дисертаційного дослідження - зазначена угода (контракт) з точки зору з'ясування її функцій у процесі взяття и припинення шлюбу, а також у період сімейних відносин.

Методологія та теоретичні основи дослідження. Для вирішення визначених проблем застосовувалися такі наукові методи: логічний, системний, статистичний, історичний, порівняльний. Логіко-юридичний метод щодо завдань праці означає, що автор прагнув до безпірних та узгоджених

результатів, які б відповідали вимогам логіки. Шлюбний контракт розглядався дисертантом як складова частина єдиної системи сімейних відносин, а дослідження окремих питань здійснювалося з урахуванням їх місця та ролі в системі цивільного права.

У дисертаційному дослідженні застосовано також метод порівняльно-правового аналізу. Здійснено порівняння і співставлення різних норм сімейного законодавства України, Росії, Білорусії та інших республік колишнього СРСР, а також законодавства Німеччини, США, Франції, Японії, країн Скандинавії.

Правове регулювання шлюбного контракту розглядається з урахуванням його історичного розвитку, починаючи від законодавства Стародавньої Русі, що свідчить про застосування історичного методу.

Сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні пропозиції та практичні рекомендації ґрунтуються на працях відомих учених (Г.Ардзукі, С.Вагацума, Г.Ласка, Де Ла Морандера, Самонда, Вільямса та ін.), а також на іноземних літературних джерелах.

Практична база дослідження. Для проведення дослідження було використано нормативні акти України та деяких іноземних країн, які регулюють зміст шлюбних контрактів, матеріали правозастосовчих органів, літературні джерела. Автор брав участь в опрацюванні умов шлюбного контракту, використовував результати дослідження під час проведення практичних занять з курсу цивільного права в Національній юридичній академії України ім. Ярослава Мудрого.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше в Україні на рівні монографічного дослідження розглядаються питання юридичної природи шлюбного контракту в комплексі з іншими угодами цивільного та сімейного права, функції контракту у шлюбі та сім'ї.

Наукова новизна дослідження. Праця є одним з перших в Україні наукових досліджень у сфері функцій шлюбного контракту. У дисертації вперше здійснено комплексний аналіз чинного сімейного законодавства, розкрито значення і роль шлюбного контракту за умов розвитку ринкових відносин.

Виконане дослідження дозволило автору сформулювати й обґрунтувати основні положення, що виносяться на захист. Їх можна поділити на декілька груп:

а) щодо природи шлюбного контракту:

1. Шлюбним контрактом регулюються особисті та майнові відносини подружжя. Він виступає як умова, бо набуває юридичної сили лише після реєстрації шлюбу.

2. Визначення шлюбного контракту як сімейної угоди про спільну діяльність дає можливість вірно оцінити мету осіб-учасників контракту: вони

разом піклуються про досягнення загальної мети - забезпечити матеріальними та духовними благами життєздатність сім'ї.

3. Шлюбний контракт не тільки між подружжям, але й між іншими родичами (поряд з іншими угодами в сімейному праві) утворює інститути сімейно-правових угод, що забезпечує перехід від імперативного регулювання сімейно-шлюбних відносин до диспозитивного.

4. Соціально-економічними умовами виникнення шлюбного контракту є не тільки зростання матеріальних благ у осіб, які беруть шлюб, але й перерозподіл обов'язків між ними в зв'язку зі зміною функції подружжя у сім'ї.

5. Шлюбний контракт є самостійним правовим інститутом в сімейному праві і своєю природою поєднує в собі різні елементи (майнові та особисті немайнові відносини).

б) щодо структури шлюбно-сімейного законодавства:

6. За сучасних умов регулювання угоди має здійснюватися з огляду на її юридичну природу в чинному законодавстві. Необхідно доповнити Кодекс про шлюб та сім'ю низкою статей, які визначають поняття шлюбного контракту, момент, коли він набирає законної чинності, а також які регулюють режим майна, права та обов'язки сторін шлюбного контракту.

в) щодо принципів шлюбного контракту:

7. Для забезпечення дієвості принципів гласності та прилюдності шлюбного контракту, в зв'язку з чим необхідно, щоб він укладався згідно з Порядком, встановленим Кабінетом Міністрів України, у нотаріальній формі. При цьому слід також законодавчо зобов'язати нотаріуса доводити до відома всіх зацікавлених осіб про укладення шлюбного контракту.

г) щодо самого контракту:

8. Щодо уточнення в законодавстві положень про громадянську дієздатність сторін шлюбного контракту, визначення осіб, які можуть укласти цю угоду від імені неповнолітніх (віком до 15 років), та осіб, що визнані судом недієздатними; визначення шлюбного віку (за проектом Цивільного Кодексу України) та відповідно до нього прав та обов'язків осіб віком від 15 до 18 років - щодо порядку укладання шлюбного контракту.

9. Пропозиція щодо законодавчого розширення режимів та видів майна, яке може бути предметом контракту (акції, цінні папери та інші доходи від підприємницької діяльності).

Теоретичне та практичне значення праці полягає в тому, що одержані в результаті дослідження дані можна використати як для опрацювання нових нормативних актів, так і для вдосконалення чинного законодавства. Основні положення дисертації можуть бути корисними для підготовки підручників та навчальних посібників для студентів юридичних вузів, а також викладачів при вивченні курсу «Цивільне право» та спецкурсу «Сімейне право».

Деякі висновки дисертації мають дискусійний, постановочний характер і можуть бути використані у наступній реальній правотворчій діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження апробовані при обговоренні дисертації на засіданнях кафедри цивільного права Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, використані у назчальному процесі та при проведенні практичних занять зі студентами з курсу цивільного права, а також у підготовці наукових повідомлень у студентському гуртку з цивільного права, а також застосовується у практиці народних судів м.Полтави при розгляді цивільних справ:

- про поділ майна подружжя;
- про розрив шлюбу.

Основні положення дисертації знайшли своє відбиття в наукових статтях і тезах, на наукових конференціях, зокрема, міжрегіональній науковій конференції молодих вчених з питань права (тези доповідей і наукових повідомлень - Харків, 1995 р.), у збірці «Сім'я у кризовому соціумі» (Харків, 1994 р.).

Структура роботи зумовлена метою і завданням дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох глав, висновків та списку літератури.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовуються актуальність теми дослідження, його теоретичне і практичне значення, визначаються мета і завдання дослідження, методологічна основа та наукова новизна.

У першій главі «Шлюб і шлюбний контракт» аналізується процес розвитку інституту шлюбних контрактів у сімейному праві, їх юридична природа, досліджуються співвідношення шлюбу і шлюбного контракту.

Перший параграф «Розвиток шлюбних контрактів у сімейному праві» присвячений дослідженню виникнення шлюбних угод та їх розвитку у різних соціально-економічних формаціях. Спочатку стосунки вступаючих до шлюбу засновувалися на звичаях, що існували в даному суспільстві. Пізніше особисті та майнові стосунки осіб у дошлюбний період регулювалися нормами звичаєвого права. Так, «Русская правда» визначала умови, за яких жінка мала претендувати на отримання приданого. На засадах звичаєвого права були опрацьовані правові форми, що регулюють вступ до шлюбу. Основною такою формою були заручини, зговір, сватання.

Заручини в Росії розглядалися як обіцянка вступити до шлюбу. Невиконання їх забезпечувалося значною неустойкою. В Україні ці відносини називалися «зговором», тобто взаємним зобов'язанням особи чоловічої та жіночої статі поєднатися у шлюбі. Ця обіцянка могла бути в усній чи письмовій формі, викладеній у формальному акті. Зговір батьків про одруження своїх дітей зобов'язував останніх до шлюбу.

Весільний дарунок розглядався як завдаток, і мав бути поверненим у подвійному розмірі тєю особою, яка була причиною того, що шлюб не здійснився. Також компенсувалися витрати, яких зазнала в період зговору потерпіла сторона.

Шлюбний зговір оформлявся зговірним записом. Він містив інформацію про те, яке придане дають батьки нареченій. Придане могло складатися з будь-якого майна, яким володів та розпоряджувався той, хто його давав. Факт передачі приданого засвідчувався спеціальним документом.

Під час укладання шлюбу наречений мав право оформити на себе придане дружини.

Зговір розглядався як попередній контракт. Термін «попередній» у даному випадку не означає «неостаточний», як це має місце при сватанні. Заручини - це закінчений контракт, який встановлює сторони, його предмет, порядок виконання та неустойку за допущені порушення. Шлюб при заручинах виступає як мотив вступу до угоди, але не розглядається як підстава для визнання контракту недійсним. Особливість контракту полягала в тому, що укладався він між батьками та іншими зацікавленими особами нареченого і нареченої з приводу майна, яке не належало особам, які вступають до шлюбу. Зі вступом до

шлюбу сімейні відносини формувалися на фоні безправного становища жінки. Це відбивалося на всіх сторонах життя сім'ї, особливо під час прийняття подружжям рішень з зовнішніх стосунків. Зрозуміло, що таке непривабливе становище жінки в сім'ї пояснювалося, по-перше, її загальною недієздатністю, по-друге, обов'язками чоловіка утримувати дружину, в зв'язку з чим йому законодавством надавалося право розпоряджуватися всім майном і доходами. Зростання ролі жінки в суспільному житті, її участь у підприємницькій діяльності вимагають укладання нової угоди, яка б по-іншому регулювала майнові та особисті стосунки як у період вступу до шлюбу, так і під час знаходження сторін у сімейних відносинах і навіть після їх припинення. Такі угоди отримали назву «шлюбний контракт». Шлюбний контракт, на відміну від зговору, укладається між нареченим і нареченою з приводу майна, що їм належить. Виникнення необхідності укладення шлюбного контракту зумовлено зміною соціально-економічних відносин у суспільстві. Перехід до ринкової економіки значно підвищив роль жінки у підприємницькій діяльності у накопиченні окремих матеріальних благ. Подружжя шляхом укладення угод намагаються зберегти свої права на приватну власність, майно. Таким чином, розвиток договірних відносин прямує від угод, що регулюють стосунки з приводу вступу до шлюбу, до угод, що регулюють стосунки на всіх етапах сімейного життя.

Другий параграф «Юридична характеристика шлюбного контракту» присвячений аналізу його місця в існуючій системі угод та його юридичній природі.

Виходячи з того, що сімейне право є самостійна галузь права, шлюбний контракт розглядається як інститут шлюбно-правових відносин цієї галузі. На відміну від цивільно-правових угод суб'єкти (жінки) можуть вступити до шлюбу, не досягнувши громадянської дієздатності. Сторонами можуть бути лише фізичні особи. Невиконання угоди тягне не лише матеріальну відповідальність, але може стати підставою для розірвання шлюбу.

За своєю природою шлюбний контракт є сімейною угодою про спільну діяльність, що зумовлено єдністю спрямування волі учасників контракту, тобто сторони спільно діють для досягнення загальної мети - забезпечення матеріальними та духовними благами життєдіяльності сім'ї. Шлюбний контракт розглядається у сімейному праві як умовна угода, оскільки він набуває юридичної сили лише тоді, коли шлюб буде зареєстрований. Проте до цієї угоди не можна застосовувати правила ч.2, ст.61 Цивільного кодексу України, оскільки виникнення необхідної умови (реєстрація шлюбу) залежить від волі сторін, а не від будь-яких інших обставин.

Третій параграф «Співвідношення шлюбу та шлюбного контракту» присвячений аналізу правових зв'язків між шлюбом і шлюбним контрактом.

Стаття 17 КпШС стверджує, що поряд з іншими перешкодами до взяття шлюбу неприпустимим є одруження між особами, з яких хоча б одна перебуває

в іншому шлюбі. Проте це не може бути перешкодою для укладення шлюбного контракту, якщо одна з сторін знаходиться у шлюбі. У цьому випадку для контракту буде припинена, оскільки не буде дотримано принцип одношлюбності.

Важливе значення для укладання контракту має реєстрація шлюбу. Якщо раніше його реєстрація охороняла відносини, що виникали внаслідок закону, то тепер - і внаслідок угоди. З огляду на це, важливим для шлюбного контракту є те, що оформлений в органах ЗАГСу актовий запис про одруження до спростування його судом, є доказом дійсності укладеного подружжям контракту.

Поява шлюбного контракту забезпечує перехід від законного методу регулювання сімейно-шлюбних відносин до договірному. Він, поряд зі стосунками, що не врегульовані нормами права, уточнює, конкретизує деякі з них.

Друга глава «Сторони та предмет шлюбного контракту».

У першому параграфі «Сторони у шлюбному контракті» досліджуються: правосуб'єктність осіб, що вступають до шлюбу, порядок реалізації ними своїх прав, а також умови регулювання угоди майнових та особистих відносин.

Сторонами у контракті можуть виступати особи, як правило, які досягли віку шлюбної правосуб'єктності. Проте в окремих випадках держадміністрація може знизити шлюбний вік. До того ж укладання шлюбного контракту неповнолітніми здійснюється за згодою їх батьків або інших законних представників. Якщо закон забороняє взяття шлюбу заочно чи за дорученням, то перешкод щодо укладення шлюбного контракту третіми особами немає. Світова практика прямує саме цим шляхом. Сторони, як правило, наймають досвідчених адвокатів, які опрацьовують умови шлюбного контракту. За бажанням учасників угоди, шлюбний контракт може укладатися у присутності свідків. Їх участь впливає лише на рівень урочистості, пов'язаної з підписанням контракту, оскільки допускається укладання угоди за їх відсутності. Доцільним є те, що участь свідків та їх підписи на укладеному шлюбному контракті мали певне юридичне навантаження, а саме, щоб особи уклали шлюбний контракт, а не будь-яку іншу угоду. Інакше кажучи, це є запорукою того, що шлюбний контракт укладають саме ті особи, які подали до ЗАГСу відповідні документи; а також це є підтвердженням того, що сторони контракту знаходились у відповідному стані здоров'я - усі ці обставини можна з'ясувати лише з особами, свідками яких вони були.

Нормативні акти не визначають періоду, протягом якого має бути зареєстрованим шлюб після укладення контракту. Проте сторони можуть указати в контракті і термін його дії (1, 2, 3 роки) або обставини, з настанням яких угода набуває юридичної сили (розірвання шлюбу). По закінченні чи

припиненні дії контракту відносини, що виникли, починають регулюватися чинним законодавством.

У другому параграфі «Предмет шлюбного контракту» зазначається, що предметом можуть бути майнові та особисті відносини, а також відносини, пов'язані з плануванням сім'ї. Щоб сім'я виконувала свої функції належним чином, їй потрібно майно. Термін «майно» вживається у сімейному законодавстві для позначення об'єкту правовідносин, а подекуди і його змісту. Шлюбний контракт може передбачати права подружжя на рухоме і нерухоме майно, що придбане як до шлюбу, так і під час шлюбу. Проте, тлумачення понять «рухоме та нерухоме майно» як у законодавстві України взагалі, так і в сімейному зокрема відсутнє. З огляду на це, пропонується скористатися їх визначенням у ст.516 Цивільного Кодексу Франції (види майна). Низка статей КпШС визначає правовий режим майна подружжя. Проте ці умови не повною мірою регулюють як зовнішні, так і внутрішні шлюбні стосунки, що виникають у зв'язку з появою спільного майна. Світова практика випрацювала низку умов, що регулюють майнові стосунки подружжя. Це:

- спільність розповсюджується лише на доходи;
- дошлюбна рухомість чи нерухомість, яка придбана під час шлюбу, не входить до спільності або входить частково;
- до спільності включається повністю або частково нерухомість, яка існувала на момент укладання контракту або яка придбана після реєстрації шлюбу;
- порядок сплати боргів кожним з учасників шлюбу до і після взяття шлюбу;
- про виділення частки із загальної власності ще до її поділу;
- при укладанні угод з спільним майном одним з учасників шлюбу, згода іншого є необхідною.

За часів, коли підприємницька діяльність заборонялась, угоди, як правило, мали побутовий характер і не могли суттєво впливати на матеріальне становище, тобто всі не могли спричинити зубожіння сім'ї. На сьогодні проблема правового захисту матеріального становища членів сім'ї стає актуальною. Тому угоди, що укладаються подружжям, слід диференціювати на побутові та комерційні. Побутова може укладатися однією з сторін шлюбу, комерційна - з письмової згоди обох.

Згідно зі ст.32 КпШС України чоловік і жінка зобов'язані матеріально підтримувати одне одного. Право на утримання виникає, за змістом закону, з моменту взяття шлюбу. У чинному законодавстві термін «аліменти» вживається у тому ж значенні, що й вираз «засоби на утримання». За умов, коли матеріальне забезпечення чоловіка та жінки одним одним може здійснюватися на підставі контракту, необхідно диференціювати цей термін. Аліменти - це матеріальні обов'язки членів сім'ї, що виникають внаслідок закону і являють собою примусове утримання. Утримання - це обов'язок однієї сторони за угодою подавати матеріальну підтримку другій стороні, незалежно від потреби.

Чоловікові чи жінці надається право, при виникненні певних умов - непрацездатність або нагальна потреба - відмовитися від утримання і одержувати аліменти за законом. Часто на практиці сторони включають до шлюбного контракту умови, що регулюють спадкоємні відносини. З огляду на це, пропонується до ст.542 Цивільного Кодексу внести доповнення про те, що умови шлюбного контракту, нотаріально засвідчені, прирівнюються до нотаріального заповіту.

Важливе значення мають умови, що стосуються особистих відносин. Поряд з традиційними (вибір чоловіком і жінкою прізвища, професії, місця проживання) у контракті знаходять своє закріплення умови про віросповідання, мову, якою будуть спілкуватися члени сім'ї, здійснення виховання дітей, та інше. Так, контракт може зазначити, що чоловік і жінка зберігають право вибору релігії (та залучення до неї), культури, дотримання народних обрядів та традицій, а також свободу формування власного світогляду.

До особистих відносин слід віднести також і правило, що регулює взаємну проінформованість вступаючих до шлюбу, про стан здоров'я. Це правило стає більш реальним, коли шлюбний контракт може бути оформлений представниками (третіми особами). Якщо одній із сторін, вступаючих до шлюбу, відомо про слабкий стан здоров'я другої сторони, то вона не має права пред'явити згодом претензій на цій підставі.

До шлюбного контракту включаються умови про виховання дітей. Згідно зі ст.62 КпШС дітям при реєстрації народження присвоюють спільне прізвище батьків. При різних прізвищах - за згодою батьків. Проте закон не встановлює форму угоди та її зміст. Тому сторони у шлюбному контракті заздалегідь можуть визначити, чиє прізвище і яке ім'я має носити дитина. У разі порушення стороною умов про виховання дітей інша сторона має право звернутися до суду за примушенням другої сторони до виконання угоди. Коли за якихось обставин подружжя не може мати дітей, угода може передбачати, що цей факт є підставою щодо розірвання шлюбу чи, навпаки, сторони можуть визначити інші можливості з тим, щоб мати дітей (усиновлення, штучне запліднення тощо).

У третій главі «Виконання та припинення шлюбного контракту. Визнання його недійсним» розглядаються зміст діяльності сторін щодо виконання контракту, вплив на його припинення шляхом розірвання шлюбу, визнання його недійсним.

Доки контракт не порушено жодним з учасників шлюбу, він має виконуватися у точній відповідності всім умовам, які сукупно утворюють зміст шлюбного контракту. З огляду на специфіку угоди слід передбачити, що її виконання може бути належним, якщо натуральне виконання замінюється грошовим. У цьому випадку не можна застосувати правила, встановлені нормами цивільного права, які регулюють переважно майнові відносини у їх товарно-грошовій формі. У сімейному праві майнові відносини пов'язані з утворенням матеріальної бази сім'ї, тобто без наміру отримати прибуток. У

контракті має бути визначене місце і термін виконання зобов'язань, оскільки їх відсутність може спричинити певні труднощі у виконанні контракту.

Шлюбний контракт набуває юридичної сили з моменту реєстрації шлюбу, якщо інше не передбачено угодою. Проте до цього часу сторони часто вступають у певні відносини (витрати на підготовку до весілля тощо), у зв'язку з чим постає питання про відповідальність за порушення домовленостей, які є умовною угодою. У разі відмови від одруження доцільно застосувати правила ст.469 Цивільного Кодексу України: «особа, яка отримала майно за рахунок іншої особи без підстав, має повернути безпідставно набуте». Допущене правопорушення розглядається як делікт, оскільки застосування договірної відповідальності є примушенням до взяття шлюбу, тобто порушується свобода вступу до нього.

Протягом сімейного життя обставини можуть викликати зміни у шлюбному контракті або запису у ньому нової угоди. Це здійснюється шляхом укладання відповідної угоди, яка підлягає обов'язковому нотаріальному засвідченню. Розірвання шлюбу за взаємною згодою не тягне за собою автоматичне припинення дії шлюбного контракту, бо його умови зберігають юридичну силу (виплата утримання тощо). Визнання особи недієздатною під час шлюбу внаслідок психічної хвороби є підставою для розірвання шлюбу, але не шлюбного контракту, якщо останній передбачає умови, що регулюють виплату витрат на лікування у випадок розірвання шлюбу. Контракт може передбачати встановлення розміру майна окремо чоловіка і жінки під час поділу спільного майна.

Якщо суд дійде висновку, що умови шлюбного контракту порушують інтереси дітей, він зобов'язаний винести рішення згідно з правилами чинного законодавства, а не з умовами контракту. Суд може звільнити чоловіка (чи жінку) від зобов'язань утримувати одне одного на підставах, передбачених законом (ст.35 КпШС). Ці правила, з доповненнями за згодою сторін, мають бути умовами шлюбного контракту, оскільки вони визначаються особами, вступаючими до шлюбу, на стадії його взяття і часто не враховуються. Їх виховне і упереджувальне значення буде ефективнішим, якщо вони будуть обумовлені у контракті.

Дійсність шлюбного контракту визначається дійсністю шлюбу. Найбільший інтерес викликає визнання шлюбу недійсним без наміру створити сім'ю, тобто фіктивного шлюбу. Це правове явище пояснюється умовами життя у тоталітарній державі (прописка, надання житла, направлення на роботу тощо). Шлюб у цьому випадку виступає засобом ухилення від виконання існуючих правил. Але з нормалізацією життя ці причини поступово відпадуть. Пропонується відмовитися від правил про фіктивний шлюб і визнавати в цьому разі шлюбний контракт недійсним.

У заключній частині дисертації сформульовано найбільш загальні висновки, визначені автором у процесі дослідження, а також висловлені

рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання сімейних відносин у новому Цивільному Кодексі України.

ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ОПУБЛІКОВАНО ТАКІ РОБОТИ:

1. Явор О.А. О юридической природе брака // Научно-практическая конференция «Семья в кризисном социуме»: Тезисы докл. и научн. сообщ. - Харьков, под ред. Астаховой В.И. и др., 1994. - 0,1 п.л.

2. Явор О.А. Новое в имущественных отношениях супругов // Актуальные проблемы становления государственности в Украине: Крат. тез. докл. и научн. сообщ. конф. молод. ученых. - Харьков, Национальная юридическая академия Украины, 1995. - 0,1 п.л.

The dissertation is presented for a Candidate of legal science degree in specialty 12.00.03 - CIVIL LAW, CIVIL PROCEDURE, FAMILY LAW, INTERNATIONAL PRIVATE LAW; National law Academy of Ukraine, Kharkov, 1996.

The dissertation deals with the essence and legal nature marriage contract. It contains theoretical analysis of main principles, nature of marriage contract. The issues of legal regulation of certain kinds of family property are studied deeply.

The author of the dissertation defines the ways of improving current Ukrainian family legislation and determines the place of marriage contract in the new Civil Code Ukraine.

ЯВОР О.А.

ФУНКЦІЇ БРАЧНОГО КОНТРАКТА
В СЕМЕЙНОМ ПРАВІ УКРАЇНИ.

Диссертация в форме рукописи на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 - гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право; Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого, Харьков, 1996 г.

В работе рассматриваются сущность и правовая природа брачного контракта, содержится теоретический анализ его основных принципов, исследуются вопросы правового регулирования отдельных видов семейного имущества, определяются пути совершенствования действующего законодательства Украины о семейном праве, место брачного контракта в новом Гражданском кодексе Украины.

Ключові слова: природа шлюбного контракту, шлюбний контракт, виконання шлюбного контракту.

Відповідальний за випуск _____ Пучковська І.Й.
Підписано до друку 7. XII. 96
Формат 60x84 1/16 Папір друк. Друк офсетний.
Умовн. - друк. арк. 1.0. Заказ № 97 Тираж 100 экз.
Умов. фарбо - відб. 1.39. Облік - вид. арк. 1.0
Бесплатно.

Видавництво: „*Основа*”

340200

AB 37.502

AB 37.502

3/14